

3.1 HISTORICKÉ ASPEKTY MIGRACE V PRAZE

Martin Ouředníček, Ivana Přidalová

Mapový list zachycuje stěžejní historické etapy vývoje migrace v Praze od meziválečného období do současnosti. Tematicky navazuje na další části souboru, zejména mapové listy sekce B 1.1 Migrační a přirozený přírůstek v Praze a mapu současných migračních trendů 3.2 Migrace v Praze 2000–2013. Hlavní náplní je však především popis a vysvětlení vnitřního stěhování v Praze mezi jednotlivými katastrálními územími nebo městskými obvody, které zachycujeme ve čtyřech časových řezech. Většina analytických textů hodnotících migraci v Praze se zaměřovala na celkovou bilanci stěhování na úrovni celého města, vnitřní diferenciacie je zmiňována výjimečně a spíše jen slovním komentářem (Boháč 1923). Mezi nejstaršími texty je určitou výjimkou práce Josefa Pohla (1933), který detailně hodnotí jednotlivé čtvrti Prahy na základě bilance mezi sčítáními 1921 a 1930 a s využitím dalších číselných údajů o přirozené změně nebo bytové výstavbě na úrovni katastrálních území. Vnitřní diferenciacie migrace je později hodnocena na úrovni městských obvodů (Praha v číslech 1963; Hovorková 1982) a od 90. let i na příkladu katastrálních území nebo urbanistických obvodů.

Migrační statistika založená na bázi hlášení o stěhování vznikla v Československu během roku 1949, dřívější informace jsou získávány především z bilancování přirozeného a celkového populačního přírůstku tzv. diferenční metodou nebo na základě různých otázek kladených v rámci sčítání lidu (ke statistickému zjišťování migrace v Praze podrobněji např. Konečná 1982). Hlavní tendence migračního vývoje Prahy v administrativních hranicích odpovídající jednotlivým letům průběžné evidence (1920–2014) jsou zřejmé z číselných údajů zobrazených v tabulce 3.1.1 a na obrázku 3.1.1. Hodnoty migračního salda přesahující 20 ‰ jsou z tabulky patrné pouze ve 20. letech, vysoká fluktuace pražské populace pak také v 50. letech a po roce 2000. Tezi o relativní demografické uzavřenosti a značné míře stabilizace kmenového obyvatelstva Prahy, kterou popisuje Musil (1977, s. 37) na datech z let 1966–1972, je možné přijmout i pro celá 60. a 70. léta. Tato desetiletí byla charakteristická nedostatkem bydlení, které se odráželo v relativně nízkých migračních ziscích hlavního města (Kühnl 1971, Čermák 1999). Disproporci mezi přirozenou atraktivitou Prahy a nedostatkem bydlení je možné vysledovat např. ve vysokých podílech osob s přechodným bydlištěm v Praze nebo v enormně narůstající dojíždě za prací (Koubek 1982, Čermák 1999). Krozevírání migračních nůžek mezi snižujícími se počty vystěhovalých a zvyšujícími se počty přistěhovalých dochází až v 80. letech. Zdá se, že zatímco v 70. letech komplexní bytová výstavba kompenzovala hlavně potřeby Pražanů, v polovině 80. let tvořil podstatnou část stěhování do nové výstavby proud přistěhovalých z ostatních částí republiky. Další vývojové trendy jsou silně ovlivněny velmi nízkou bytovou výstavbou v polovině 90. let a v současnosti zejména rostoucí atraktivitou hlavního města pro zahraniční migranty (podrobněji v kapitole k mapovému listu sekce B 3.2 Migrace v Praze 2000–2013).

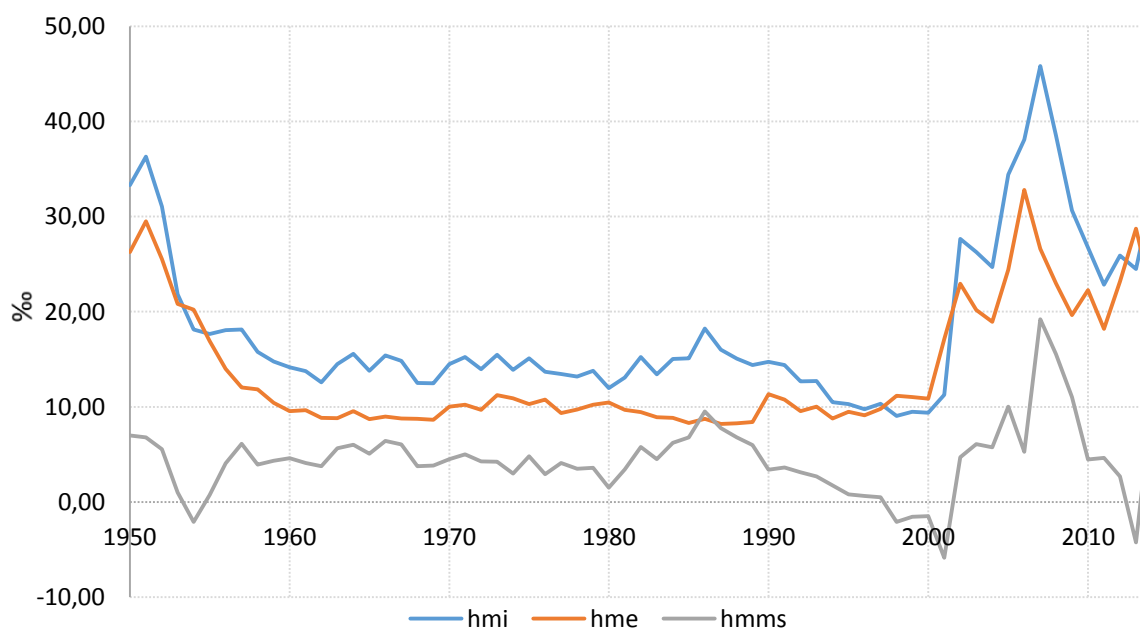
Detailnější hodnocení jednotlivých etap migrační bilance nabízí např. Koubek (1982) nebo Ouředníček (1994).

Hlavním účelem specializované mapy je nabídnout analýzu prostorové diferenciacie migrace za dostupné jednotky vnitřního členění. Mapový list obsahuje čtyři mapy, které se věnují absolutnímu a relativnímu vyjádření migračního salda a dále také směrům stěhování mezi katastrálními územími nebo obvody Prahy. Mapy jsou založeny na několika zdrojích dat. V prvním období vychází z populační bilance mezi dvěma meziválečnými sčítáními lidu, od 60. let 20. století jsou pak údaje založeny na datech z průběžné evidence migrace Českého statistického úřadu, tedy hlášení o stěhování. Data pro mapu z 60. let jsme získali z diplomové práce Hovorkové (1982), od počátku 90. let z databáze individuálních migračních dat v podrobnosti základních sídelních jednotek (ČSÚ).

Pětiletí	Přírůstek stěhováním (v tisících)	Roční hrubá míra migračního salda (v ‰)
1920–24	69	21,0
1925–29	91	23,5
1930–34	78	18,1
1935–39	84	17,8
1940–44	-30	-6,2
1945–49	-20	-4,3
1950–54	17	3,6
1955–59	19	3,8

Tabulka 3.1.1: Vývoj základních ukazatelů stěhování v Praze 1920–1959.

Zdroj: Vitoušek a kol. (1963, s. 31)

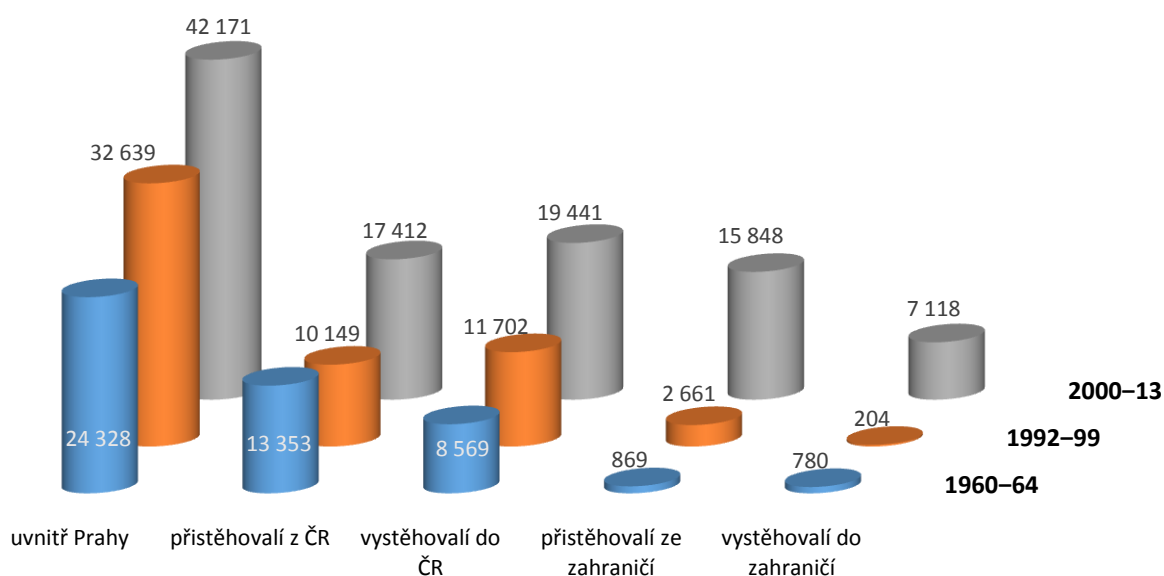

Obrázek 3.1.1: Vývoj migrační bilance Prahy v letech 1950–2014.

Zdroj: ČSÚ, 2014b

Poznámka: hmi – hrubá míra imigrace; hme – hrubá míra emigrace; hmms – hrubá míra migračního salda

Kartogramy jsou na jednotlivých mapách zobrazeny hrubé míry migračního salda. Dobře patrná je především závislost vysokých migračních zisků čtvrtí nebo obvodů Prahy a realizované bytové výstavby. Protože Praha v minulosti měla a dosud má charakter tzv. *overbounded city* s rozsáhlými nezastavěnými oblastmi vnějšího města a periferie, vykazují prakticky ve všech sledovaných letech nejvyšší migrační přírůstky okrajové čtvrti města. Depopulační oblasti vytvářejí naopak v jednotlivých obdobích vývoje města dosti odlišné prostorové vzorce. Již v meziválečném období je patrná *citizace* centrálních čtvrtí související především s transformací rezidenční funkce na komerční využití. V 60. letech je mapa pražských obvodů diferencovaná v závislosti na realizaci sídlištní výstavby, která se v té době koncentrovala zejména v obvodech Prahy 10 a 6. Následně 90. léta s obecně nízkými hodnotami migračního salda zobrazují nejtmašími červenými odstíny jednak dostavbu nejmladších pražských sídlišť (Černý Most, Barrandov), jednak první vystavěná suburbia (Újezd, Vinoř aj.). V nejnovější mapě stojí za pozornost mírné populační ztráty katastrálních území s lokalizací velkých starších sídlišť – např. Chodov, Kamýk nebo Bohnice, kromě nich pak v posledním období migračně ztrácí pouze šest historických čtvrtí uvnitř hradeb, Karlín a Nusle.

Obrázek 3.1.2: Počet stěhování podle směrů ve třech časových obdobích.

Zdroj: Hovorková, 1982; ČSÚ, 2014a, b

Poznámka: Rozloha Prahy byla v letech 1960–64 menší (186 km² oproti současným 496 km²), u vnitřního stěhování se zároveň jednalo pouze o stěhování mezi 10 pražskými obvody.

Zhruba 2/3 celkových migračních toků jsou v Praze realizovány tradičně v rámci vnitroměstské migrace (viz obrázek 3.1.2). Tyto toky jsou specifické z hlediska důvodů migrace i směrů migračních toků. Zatímco stěhování do Prahy je dáno především ekonomickými důvody (převažovaly důvody jako změna pracoviště, přiblížení k pracovišti, studium), stěhování uvnitř města souvisí spíše se stádií životního cyklu a rodinnými a bytovými důvody. V této souvislosti je dobře patrná geografická vzdálenost takových stěhování na příkladu šipek znázorňujících nejsilnější proudy

stěhování. Ačkoliv je zřetelná závislost největších toků na populačních velikostech zdrojových i cílových oblastí (resp. velikosti bytového fondu a nově realizované výstavbě), lze vypožorovat i řadu vzájemných výměn obyvatelstva v těsně sousedících katastrálních územích.

Literatura:

BOHÁČ, A. (1923): Hlavní město Praha. Studie o obyvatelstvu. Státní úřad statistický, Bursík a Kohout, Praha.

ČERMÁK, Z. (1999): Migrační aspekty dlouhodobého vývoje Prahy se zvláštním zřetelem k transformačnímu období devadesátých let. *Geografie*, 104, č. 2, s. 122–132.

HOVORKOVÁ, E. (1982): Stěhování obyvatelstva v rámci hlavního města Prahy podle obvodů v letech 1960–1979. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra ekonomické a regionální geografie, Praha.

KONEČNÁ, (1982): Migrační statistika v hl. m. Praze. In: *Migrace do velkoměst*. VÚSEI, Praha, *Acta Demographica*, V, s. 76–85.

KOUBEK, J. (1982): Pražská migrace v posledních třiceti letech a její demografické, sociální a ekonomické aspekty. In: *Migrace do velkoměst*. VÚSEI, Praha, *Acta Demographica*, V, s. 105–152.

KÜHNEL, K. (1971): K perspektivě vývoje obyvatelstva v pražské metropolitní oblasti. *Acta Universitatis Carolinae – Geographica*, 56, č. 1–2, s. 59–67.

MUSIL, J. (1977): Demografická struktura a vývoj Prahy. *Sociologický časopis*, 13, č. 1, s. 28–38.

OUŘEDNÍČEK, M. (1994): Vývoj a současné změny sociálně prostorové struktury Prahy. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Praha.

POHL, J. (1932): Vylidňování venkova v Čechách v období 1850–1930. Prometheus, Praha.

Zdroje dat:

ČSÚ (1991): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 3. 3. 1991. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2001): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 1. 3. 2001. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2011): Databáze výsledků ze Sčítání lidu, domů a bytů k 26. 3. 2011. Elektronická databáze dat. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2014a): Databáze individuálních migračních dat za urbanistické obvody Prahy v letech 1992–2013. Český statistický úřad, Praha.

ČSÚ (2014b): Obyvatelstvo v Praze 1919–2014. Český statistický úřad, Praha. Dostupné online na https://www.czso.cz/csu/xa/dalsi_casove_rady_obyvatelstvo.

SÚS (1934): Sčítání lidu v Republice československé ze dne 1. prosince 1930. Státní úřad statistický, Praha.

VITOUŠ, J., ROUBÍČEK, V., FORMÁNEK, J., JUREČEK, Z., FABEL, K. (1963): Praha v číslech: ekonomický rozvoj, výsledky sčítání lidu, domů a bytů, perspektiva vývoje do roku 1980. Edice: Knihnice Ústřední komise lidové kontroly a statistiky. SEVT, Praha.